

2021Z00230

(ingezonden 8 januari 2021)

Vragen van de leden Gijs van Dijk (PvdA) en Renkema (GroenLinks) aan de staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid over het bericht dat een vrouw 7.000 euro plus een boete moet terugbetalen omdat zij boodschappen kreeg van haar moeder

1. Heeft u kennisgenomen van het bericht 'Vrouw met bijstand krijgt boodschappen, 7.000 euro teruggevorderd'?¹

Ik ken het door u aangehaalde bericht, maar ook andere recente berichten. Deze berichten roepen zorgen op over de hardheid binnen de Participatiewet en de mogelijkheden tot maatwerk. Die zorgen neem ik zeer serieus. Ik heb deze zelf ook. De situatie vraagt om snel handelen en oplossingen bieden waar nodig. In de brief van 18 januari jl. heeft voormalig staatssecretaris Van 't Wout beschreven welke stappen op korte termijn worden gezet om te inventariseren welke onderdelen van de Participatiewet in de praktijk onevenredig hard uitpakken en hoe deze knelpunten – in samenwerking met gemeenten – kunnen worden opgelost.

Daarbij geldt dat ik als minister en dus stelselverantwoordelijke niet op een individuele casus in kan gaan. Tegelijkertijd snap ik het vraagstuk bij deze casus: wat mag je wel of niet aan giften ontvangen in de bijstand en wanneer moet je de gemeente daarvan op de hoogte stellen? Kleine giften zoals die in het dagelijks verkeer gebruikelijk zijn (af en toe een boodschappentas, of de gebruikelijke verjaardag- of sinterklaascadeaus) horen geen gevolgen te hebben voor het recht op bijstand. Anderzijds zal er ook weinig twijfel zijn over het oordeel dat een maandelijks gift van een hoog bedrag wel gevolgen voor het recht op bijstand heeft. Bij andere (beperkte) giften, zeker als deze in natura worden aangeboden, is het antwoord op de vraag of deze verantwoord zijn uit oogpunt van bijstandsverlening echt afhankelijk van de omstandigheden van betrokkene. Dat maakt het complex, moeilijk voor de uitvoering en onduidelijk voor de bijstandsgerechtigde. Samen met gemeenten wil ik kijken of meer algemene kaders kunnen worden opgesteld. Dergelijke kaders moeten meer duidelijkheid bieden over de gevolgen van giften voor de bijstandsuitkering. Het evenwicht tussen het vangnetkarakter van de bijstand en de menselijke maat blijft hierbij van belang.

2. Deelt u de opvatting dat de bijstand onvoldoende inkomen biedt voor een fatsoenlijk bestaan? Zo nee, waarom niet?

De bijstand biedt een sober vangnet, met een activerend karakter. De bijstandsuitkering is bedoeld voor de noodzakelijke kosten van bestaan. Daarnaast bieden toeslagen aanvullende inkomensondersteuning voor huishoudens met lage inkomens. Toeslagen zijn gericht op de kosten van zorg, een huurwoning, kinderen en kinderopvang. Afhankelijk van de huishoudsituatie kunnen toeslagen een substantieel aandeel zijn van het totale inkomen.

De nadelen van het huidige toeslagenstelsel zijn echter vanuit burgerperspectief niet acceptabel. Een stap naar een ander toeslagenstelsel is noodzakelijk. Daarom heeft het kabinet een breed spectrum aan alternatieven voor het toeslagenstelsel uit laten werken. Onderdeel van de uitwerking is ook een verhoging van het wettelijk minimumloon en daaraan gerelateerde uitkeringen. De uitwerking is in december aan de Tweede Kamer aangeboden. Hiermee kan bij de komende formatie worden besloten om het toeslagenstelsel, geheel of gedeeltelijk, te hervormen of af te schaffen.

3. Deelt u de mening dat het bieden van hulp aan familie, vrienden en vreemden eerder beloond dan bestraft zou moeten worden? Zo nee, waarom niet?

Het is niet het oogmerk van de wet om de vrijgevigheid van instellingen of personen te ontmoedigen. Giften worden op basis van de wet dan ook niet tot de middelen gerekend voor zover dat, gezien de bestemming en de hoogte van de gift, uit oogpunt van bijstandsverlening verantwoord is.

Gezien het minimumbehoefte karakter van de bijstand kan de vrijlating echter niet onbeperkt zijn. Wat betreft de hoogte van de gift geldt dat het in de rede ligt om de gift in aanmerking te nemen voor zover cumulatie daarvan met de bijstand leidt tot een bestedingsniveau dat niet verenigbaar is met hetgeen op bijstandsniveau gebruikelijk is. De wet vraagt gemeenten maatwerk toe te passen en bij de afweging of de gift met het oog op bijstandsverlening verantwoord is, niet alleen te kijken naar de hoogte van, maar ook de bestemming van de gift.

4. Uit welk artikel of element van de wetsgeschiedenis volgt dat een wekelijkse tas met boodschappen moet worden aangemerkt als een op geld waardeerbaar voordeel en als onderdeel van het inkomen van mensen die een uitkering krijgen?

Noch in de eerdere Wet werk en bijstand, noch in de Participatiewet wordt met zoveel woorden het schenken van een tas met boodschappen genoemd. Het viel en valt onder een gift, waarbij, zoals ik reeds heb opgemerkt, het niet als middel wordt aangemerkt voor zover dat naar het oordeel van de gemeente uit een oogpunt van bijstandsverlening verantwoord is. Bij mijn antwoord op vraag 3 heb ik aangegeven wat de memorie van toelichting bij de Wwb op dit punt vermeldt.¹

De Centrale Raad van Beroep (CRvB) heeft in eerdere jurisprudentie² bepaald dat een wekelijkse verstrekking van huishoudelijke artikelen een op geld waardeerbaar voordeel oplevert dat voor de vaststelling van het recht op en de hoogte van de uitkering van belang kan zijn.

5. Op welke wijze wordt precies berekend hoeveel op geld waardeerbaar voordeel deze persoon heeft genoten?

Indien er geen zicht is op het exact genoten voordeel en de bijstandsgerechtigde daarover ook geen opheldering verschaft, dan dient het bestuursorgaan een schatting te maken van het financieel voordeel dat is genoten. Voor een reële schatting van de waarde van kosten/boodschappen levensonderhoud worden in jurisprudentie van de CRvB de NIBUD-normen als richtlijn geaccepteerd.³

6. Sinds wanneer schrijft wetgeving voor dat giften of hulp volledig moeten worden aangemerkt als inkomen dat dient te worden gekort op de bijstandsuitkering?

Zoals ik in mijn antwoord op vraag 3 heb aangegeven, bepaalt de wet dat giften buiten beschouwing worden gelaten voor zover zij naar het oordeel van de gemeente uit oogpunt van bijstandsverlening verantwoord zijn. Indien een gift van dusdanige aard is dat hij wel in aanmerking dient te worden genomen, zal een incidentele gift als vermogen worden aangemerkt en enkel gevolgen hebben voor het recht op bijstand indien betrokkene hierdoor over een vermogen beschikt boven de voor hem geldende vermogensgrens. Is sprake van een gift van meer periodieke aard dan zal deze als inkomen op de bijstandsuitkering in mindering worden gebracht.

¹ Kamerstukken II, 2002–2003, 28 870, nr. 3, p. 58

² CRVB 4 mei 2010, ECLI:NL:CRVB:2010:BM4267

³ Bijv. CRVB 4 mei 2010, ECLI:NL:CRVB:2010:BM4267

De bepaling zoals deze nu in de wet is opgenomen, was op vergelijkbare wijze opgenomen in de Wet werk en bijstand en stamt oorspronkelijk uit 1965 (artikel 7 ABW).

7. Hoe verklaart u dat steun in natura, zoals een tas boodschappen, moet worden verrekend met de uitkering, terwijl dit de kern vormt van het gemeentelijke armoedebeleid?

8. Welke beleidsvrijheid hebben gemeenten om steun in natura te verrekenen met de uitkering? Waarom worden voedselpakketten van de voedselbank doorgaans niet aangemerkt als een op geld waardeerbaar voordeel?

Antwoord op vraag 7 en 8:

Zoals in mijn antwoord op vraag 3 en 6 aangegeven kan niet in algemene zin gesteld worden dat giften met de bijstand verrekend moeten worden. Giften worden enkel in aanmerking genomen voor zover ze met het oog op bijstandsverlening niet verantwoord zijn.

De gemeente zal zich hierover een oordeel moeten vormen. Dat vraagt om maatwerk. Zij zal bij haar afweging dan ook verschillende elementen moeten betrekken. Denk daarbij aan de hoogte van de gift, de bestemming, de periodiciteit (wekelijks, maandelijks, incidenteel) en ook de specifieke omstandigheden van betrokkene.

In dat kader zij er ook op gewezen dat voedselbanken strenge voorwaarden kennen voor de verstrekking van de voedselpakketten. Zo wordt er onder meer naar de daadwerkelijk resterende bestedingsruimte van betrokkene gekeken. Dat zijn omstandigheden die ook een gemeente bij haar overwegingen zal betrekken om deze giften in de regel niet in aanmerking te nemen.

9. Ontvangt u signalen dat gemeenten voedselpakketten van voedselbanken wel degelijk aanmerken als een op geld waardeerbaar voordeel? Vindt u dat wenselijk? Zo nee, wat ga u daaraan doen?

Ik heb geen algemeen beeld hoe gemeenten met voedselpakketten van de voedselbanken omgaan. Ik heb echter wel begrepen dat het voorkomt dat gemeenten voedselpakketten van de voedselbank bij vaststelling van de hoogte van de bijstand in aanmerking nemen. Zoals in mijn antwoorden op vragen van de Kamerleden Peters, Slootweg en Omtzigt met betrekking tot dezelfde casus aangegeven wil ik met gemeenten hierover in gesprek gaan.

10. Vindt u dat deze casus aantoont dat wet- en regelgeving moeten worden aangepast zodat mensen niet worden geconfronteerd met hoge terugvorderingen en boetes als zij hulp van familie ontvangen?

Zoals in mijn antwoord op vraag 1 aangegeven, roept deze casus zorgen op over de hardheid binnen de Participatiewet en de mogelijkheden tot maatwerk. Die zorgen neem ik zeer serieus. In de brief van 18 januari 2021 heeft voormalig staatssecretaris Van 't Wout verschillende acties beschreven om enerzijds actief te inventariseren waar binnen de uitvoering van de Participatiewet situaties kunnen ontstaan die een onredelijke hardheid tot gevolg hebben en anderzijds voortvarend de mogelijkheden te bestuderen om juist op het vlak van terugvordering en het in aanmerking nemen van giften de menselijke maat leidend te laten zijn.

11. Bent u bereid giften tot 1.200 euro vrij te stellen van de inlichtingenplicht? Zo nee, waarom niet?

Zoals aangegeven in mijn antwoord op vraag 3 is de gedachte achter de huidige wet zeker niet om de vrijgevigheid van instellingen of personen te ontmoedigen. Het vangnetkarakter van de bijstand betekent echter wel dat bij giften een afweging moet worden gemaakt in hoeverre de gift verantwoord is met het oog op bijstandsverlening. De afweging die dit vraagt, is niet te vangen in een hard getal, daarin zullen naast de hoogte van de gift ook de bestemming (ter vrije besteding of juist bedoeld voor kosten waarvoor de bijstand niet bedoeld is) en de persoonlijke situatie van betrokkene moeten worden betrokken.

Zoals in de eerder aangehaalde brief van 18 januari jl. aangegeven, bestudeer ik op dit moment de mogelijkheden om met betrekking tot giften meer algemene kaders op te stellen. Dergelijke kaders moeten meer duidelijkheid bieden over de gevolgen van giften voor de bijstandsuitkering. Het evenwicht tussen het vangnetkarakter van de bijstand en de menselijke maat blijft hierbij van belang.

12. Nu de gemeente aangeeft de zaak opnieuw te bekijken, van welke bevoegdheden kunnen gemeenten gebruik maken om maatwerk te bieden aan ontvangers van uitkeringen, zowel in het algemeen als specifiek voor deze casus?

Meer in algemene zin geldt dat als een bijstandsgerechtigde de inlichtingenplicht niet heeft nageleefd, de gemeente zal moeten bepalen of deze schending gevolgen heeft voor zijn recht op bijstand en of te veel bijstand is verstrekt. Ook als het gaat om niet gemelde giften, is het aan de gemeente om te beoordelen of vrijlating van de gift uit een oogpunt van bijstandverlening verantwoord is. Dit is een beoordeling per individueel geval en vraagt om maatwerk. Als de gemeente van oordeel is dat de niet gemelde gift wel in aanmerking moet worden genomen en er te veel aan bijstand is verstrekt, dan kunnen de Nibud-normen richting gevend zijn bij de vaststelling van het benadelingsbedrag, maar dat valt binnen de beoordelingsvrijheid van de gemeente. Heeft de gemeente vastgesteld dat te veel bijstand is verstrekt, dan is zij op basis van de wet – bij schending inlichtingenplicht – gehouden dit bedrag terug te vorderen. Gemeenten kunnen echter bij dringende redenen geheel of gedeeltelijk van terugvordering afzien. Van dringende redenen is sprake bij bijzondere omstandigheden in het individuele geval.

Ik begrijp dat dit strenge regels zijn. Regels die van belang zijn voor het draagvlak voor het stelsel. Anderzijds ben ik ook van mening dat onredelijke hardheid in dit verband moet worden voorkomen en dat er aandacht moet zijn voor de individuele omstandigheden van de betrokkene. In de brief van 18 januari 2021 heeft voormalig staatssecretaris Van 't Wout verschillende acties beschreven om enerzijds actief te inventariseren waar binnen de uitvoering van de Participatiewet situaties kunnen ontstaan die een onredelijke hardheid tot gevolg hebben en anderzijds voortvarend de mogelijkheden te bestuderen om juist op het vlak van terugvordering en het in aanmerking nemen van giften de menselijke maat leidend te laten zijn.

13. Kunt u aangeven hoe vaak gemeenten gebruik maken van mogelijkheden maatwerk te leveren?

Nee, daar zijn geen cijfers over beschikbaar.

14. Op welke verschillende wijzen organiseren gemeenten uitzonderingen?

Binnen de Participatiewet zijn verschillende bepalingen opgenomen die de gemeente de mogelijkheid bieden om waar nodig maatwerk te bieden. De meest algemene maatwerk bepaling is opgenomen in artikel 18, eerste lid, waarin is bepaald dat de gemeente de bijstand en de daaraan verbonden verplichtingen afstemt op de omstandigheden, mogelijkheden en middelen van betrokkene. Hoe gemeenten hier specifiek invulling aan geven, leggen zij veelal vast in beleidsregels.

Daarnaast is op verschillende plekken expliciet aangegeven dat de gemeente bij dringende redenen⁴ dan wel zeer dringende redenen⁵ van het wettelijk bepaalde kan afwijken.

15. Deelt u de analyse dat gemeenten een financiële prikkel hebben om geen maatwerk te leveren, daar zij worden geconfronteerd met extra uitgaven? Zo nee, waarom niet?

Gemeenten ontvangen budgetten van het Rijk om de bijstand uit te voeren. Tekorten dienen gemeenten op te vangen uit eigen middelen en overschotten kunnen gemeenten vrij besteden aan andere doelen. Daarmee bestaat er een financiële prikkel om maatwerk doelgericht en doelmatig in te zetten. De achtergrond van deze bekostigingssystematiek wordt nader toegelicht in het antwoord op vraag 16. Budgettering in algemene zin draagt eraan bij de uitgaven beheersbaar te houden.

16. Wanneer is besloten tot een bekostigingsmodel waarbij gemeenten besparingen op de uitgaven aan de bijstand mogen aanwenden voor andere doeleinden? Wat was daarvoor de precieze motivatie?

Met de invoering van de Wet financiering Abw, Ioaw en Ioaz, per 1 januari 2001⁶, werd voor het eerst een gedeeltelijke budgetbekostiging voor "de bijstandsuitkeringen" ingevoerd (25%). Het belangrijkste doel was om gemeenten meer te stimuleren om een actief beleid te voeren gericht op re-integratie van de bijstandsgerechtigden in de arbeidsmarkt.

Met de invoering van de Wet werk en bijstand (WWB), per 1 januari 2004, werd voor gemeenten een zo groot mogelijke beleidsruimte en beleidsverantwoordelijkheid gecreëerd, om "werk boven uitkering" te kunnen realiseren. Om gemeenten hiertoe voldoende ruimte te bieden ging de invoering van de WWB gepaard met decentralisatie, deregulering en de rapportage. Bij een dergelijke verregaande wijziging in de gemeentelijke bevoegdheden en beleidsruimte hoorde een passend financieel arrangement om de financiële verantwoordelijkheid in overeenstemming te brengen met de beleidsmatige verantwoordelijkheid. Het regeerakkoord van het kabinet Balkenende 1⁷, voorzag erin dat de budgetbekostiging werd verhoogd van 25% naar 100%. Deze bekostigingsvorm is gebaseerd op de visie dat bevoegdheden en taken belegd moeten worden bij het bestuursorgaan dat het dichtst bij de burger staat en dat dit bestuursorgaan (in dit geval de gemeente) daarbij ook ruimte moet hebben om de uitvoering van de wet af te stemmen op de lokale omstandigheden. De budgetbekostiging bevordert dat gemeenten zelf ook belang hebben bij een goede, doeltreffende en daarmee financieel beheersbare wetsuitvoering.

Gemeenten ontvangen voor de uitvoering van de bijstand (uitvoeringskosten) van oudsher middelen via de algemene uitkering in het gemeentefonds.

⁴ artikel 9 (arbeidsverplichtingen), artikel 18 (maatregelen), artikel 18a (boetes), artikel 40 (opschorting), artikel 58 (terugvordering).

⁵ artikel 16 (bijstand aan niet rechtmatig in Nederland verblijvenden), artikel 49 (bijzondere bijstand voor schulden).

⁶ Stb. 2000, nrs. 383 en 384.

⁷ Kamerstukken II 2001-2002, 28 375, nr. 5.

De middelen die gemeenten ontvangen voor re-integratie van de doelgroep van de Participatiewet op de arbeidsmarkt worden sinds 2015 verstrekt via het gemeentefonds, net als een groot deel van de overige middelen in het sociaal domein (zoals de middelen voor de WMO en Jeugdzorg).

Door de ontschotting van al deze middelen worden gemeenten in staat gesteld om, binnen de landelijke kaders in de regelgeving, lokale keuzes te maken rekening houdend met de lokale omstandigheden, en zo maatwerk te bieden aan hun burgers. Het college verantwoordt zich daarover aan de gemeenteraad.

17. Hoeveel vergelijkbare casussen - waarbij een hulp van familie, vrienden of vreemden leidt tot hoge terugvorderingen - zijn er jaarlijks?

Daar zijn geen cijfers over beschikbaar. Binnen het geheel van jurisprudentie rond terugvorderingen zijn casussen naar aanleiding van hulp van familie of derden incidenteel in uitspraken terug te vinden.

18. Komt het voor dat gemeenten bij u aangeven deze situatie onwenselijk te vinden? Zo ja, hoe vaak per jaar, en welk antwoord geeft u hen?

Signalen op dit vlak hadden mij nog niet bereikt. Zoals aangegeven in de brief van voormalig staatssecretaris Van 't Wout van 18 januari jl. zal ik op korte termijn via een aantal ronde tafels met gemeenten in gesprek gaan om knelpunten binnen de uitvoering van de Participatiewet te inventariseren.

19. Is uw ministerie betrokken geweest bij deze casus, dan wel bij het verzamelen en verstrekken van signalen, het nemen van het besluit tot terugvorderen, of bij de rechtszaak? Zo ja, wanneer en waarom precies?

Nee.

20. Klopt het dat uit de Fraudewet-SZW, die in 2012 is ingediend, ertoe leidt dat gemeenten geen beleidsvrijheid hebben om een terug te vorderen bedrag te matigen, maar dat alleen mogen doen in het geval van dringende redenen? Zo ja, uit welk wetsartikel volgt dit en wat was daarvoor de argumentatie? Zo nee, waaruit volgt dit dan wel?

Voor de invoering van de Wet aanscherping handhaving en sanctiebeleid SZW-wetgeving (ook aangeduid als "Fraudewet") hadden gemeenten de beleidsvrijheid om bij terugvorderingen van de uitkering eigen beleid te voeren en daarbij prioriteiten te stellen. Dit leidde in de praktijk tot verschillen in de uitvoering. Voor de uitkeringswetten van UWV en SVB gold al wel een verplichte terugvordering van de ten onrechte ontvangen uitkering (sinds de Wet boeten, maatregelen en terug- en invordering sociale zekerheid van 1996).

Het uitgangspunt van de Fraudewet is dat fraude niet mag lonen. Dat betekent dat mensen de ten onrechte ontvangen uitkeringen helemaal terug moeten betalen. De verplichting tot terugvorderen van de uitkering bij het schenden van de inlichtingenplicht is vervolgens ook gaan gelden voor de WWB (thans Participatiewet) (artikel 58, eerste lid, Pw), de Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (artikel 25, eerste lid, IOAW) en de Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen (artikel 25, eerste lid, IOAZ). Hiermee werd beoogd helderheid te geven over de gevolgen van niet-naleving van de inlichtingenplicht. Daarnaast werd meer gelijke behandeling en het bevorderen van draagvlak voor de sociale zekerheid beoogd. Gemeenten kunnen bij dringende redenen (artikel 58, achtste lid, Pw) geheel of gedeeltelijk van terugvordering afzien. Met de hardheidsclausules in de Fraudewet werd beoogd gemeenten ruimte te geven om

bij bijzondere, uitzonderlijke omstandigheden in het individuele geval af te kunnen wijken van de terugvorderingsplicht.

21. Hoe vaak komt het voor dat gemeenten besluiten terugvorderingen te matigen, op hoeveel casussen jaarlijks?

De Bijstandsdebiteuren en – fraudestatistiek van het CBS geeft jaarlijks inzicht in de hoogte (in percentages) van de door de uitvoering opgelegde bestuurlijke boetes in de Participatiewet. Aan een boete is een terugvordering gekoppeld. Echter, over het aantal keer dat een gemeente heeft besloten een terugvordering of een boete te matigen zijn geen data beschikbaar.

22. Bent u van mening dat het proportioneel is een boete op te leggen ter hoogte van 50 procent van het terug te vorderen bedrag, omdat de inlichtingenplicht zou zijn geschonden?

Er is in de Fraudewet sprake van een gefixeerd boetesysteem met ruimte voor maatwerk. De hoogte van de boete bij overtredingen moet worden afgestemd op de ernst van de overtreding, de mate van verwijtbaarheid van de overtreder en de omstandigheden van het geval. Een boete van 100% van het benadelingsbedrag wordt opgelegd als er sprake is van opzet bij de betrokkene. Bij grove schuld mag een boete worden opgelegd van 75%. Bij 'gewone' verwijtbaarheid mag een boete worden opgelegd van 50%. Een boete van 25% is mogelijk als sprake is van verminderde verwijtbaarheid. Naast verwijtbaarheid speelt ook de draagkracht van betrokkene een rol bij de bepaling van de hoogte van de boete. De hoogte van de boete wordt afhankelijk van de mate van verwijtbaarheid vastgesteld op maximaal hetgeen betrokkene in 6 (bij verminderde verwijtbaarheid) tot 24 maanden (bij opzet) kan aflossen. Ongeacht de draagkracht is - in lijn met het strafrecht - de boete gemaximeerd tot € 8.700, tenzij sprake is van opzet. In dat laatste geval bedraagt de boete maximaal € 87.000. Ontbreekt iedere verwijtbaarheid, dan is een boete niet aan de orde. In sommige gevallen is het ook mogelijk dat wordt volstaan met een schriftelijke waarschuwing.

In de brief van voormalig staatssecretaris Van 't Wout van 12 november 2020 over fraude in de sociale zekerheid is aangegeven dat mijn departement onderzoek gaat doen naar het beschikbare instrumentarium. De uitkomsten uit dit onderzoek kunnen benut worden om de huidige sancties te herzien en, indien van toepassing, beter te laten aansluiten op de verschillende gradaties van verwijtbaarheid.

23. Welke wettelijke mogelijkheden heeft de gemeente om de sanctionering te matigen en op grond van welke wetsartikelen? Zou het in dit geval ook mogelijk zijn geweest om deze persoon een waarschuwing te geven?

Op 1 januari 2017 is de "Fraudewet" na een uitspraak van de CRvB herzien, waardoor meer ruimte is ontstaan voor maatwerk in de uitvoering van de "Fraudewet". Bij het bepalen van de hoogte van de bestuurlijke boete moet de gemeente rekening houden met de mate van verwijtbaarheid, de ernst van de overtreding en de (financiële) omstandigheden van de betrokkene(n) (artikel 18a, eerste en tiende lid, van de Participatiewet en artikel 2, eerste en achtste lid, van het Boetebesluit socialezekerheidswetten). De boete dient evenredig te zijn en moet ook zo nodig worden gematigd. In bepaalde gevallen kan het college volstaan met een waarschuwing (artikel 18a, vierde lid, van de Participatiewet en artikel 2aa van het Boetebesluit socialezekerheidswetten). Het college kan afzien van het opleggen van een bestuurlijke boete indien daarvoor dringende redenen aanwezig zijn (artikel 18a, zevende lid, van de Participatiewet).

Vanuit mijn stelselverantwoordelijkheid past het niet dat ik oordeel over individuele casussen. In meer algemene zin geldt dat de gemeente in een aantal gevallen kan volstaan met het geven van een schriftelijke waarschuwing. Het geven van een waarschuwing kan bijvoorbeeld als het benadelingsbedrag lager is dan €150,- of bij het uit eigen beweging alsnog verstrekken van inlichtingen binnen 60 dagen nadat de inlichtingen verstrekt hadden moeten worden.

24. Klopt het dat de Fraudewet-SZW in 2016 is gewijzigd om te waarborgen dat sancties in verhouding staan tot de mate van verwijtbaarheid? Welke wijzigingen zijn precies aangebracht?

De Wet aanscherping handhaving en sanctiebeleid SZW-wetgeving (ook aangeduid als "Fraudewet") is op 1 januari 2013 in werking getreden en op 1 januari 2017 na een uitspraak van de Centrale Raad van Beroep (CRvB) herzien. Met de herziening is ruimte gekomen om bij het bepalen van de hoogte van de bestuurlijke boete rekening te houden met de mate van verwijtbaarheid, de ernst van de overtreding en de (financiële) omstandigheden van de betrokkene(n). Verder is de mogelijkheid tot het geven van een waarschuwing uitgebreid. Ook is geregeld dat de beslagvrije voet te allen tijde gerespecteerd wordt en dat onder voorwaarden – ten aanzien van de boete – kan worden meegewerkt aan een schuldregeling.

25. Wanneer gaat u het onderzoek naar de proportionaliteit van terugvordering en sancties in de sociale zekerheid aan de Kamer zenden, naar aanleiding van de aangenomen motie Gijs van Dijk? (2) Bent u bereid deze en vergelijkbare casussen daarbij te betrekken?

In de brief van voormalig staatssecretaris Van 't Wout van 12 november 2020 over fraude in de sociale zekerheid is aangegeven dat mijn departement onderzoek gaat doen naar het beschikbare instrumentarium. Gelet op de ervaringen en de signalen die mij bekend zijn, zijn de huidige handhavingsinstrumenten niet geheel toereikend, zowel ten aanzien van de mogelijkheden om maatwerk te leveren als ten aanzien van de mogelijkheden om effectief te handhaven in gevallen van opzet of grove schuld. De ingediende motie van Gijs van Dijk raakt hieraan. De motie vraagt om een onderzoek naar de mate waarin sancties in verhouding staan tot de verwijtbaarheid. De uitkomsten uit dit onderzoek kunnen benut worden om de huidige sancties te herzien en, indien van toepassing, beter te laten aansluiten op de verschillende gradaties van verwijtbaarheid. Bij het onderzoek wordt de uitvoering en de burger betrokken. Er is gevraagd om het onderzoek te illustreren met casuïstiek en/of praktijkvoorbeelden. Het onderzoek zal in het eerste kwartaal van 2021 uitgevoerd worden en naar verwachting in augustus worden afgerond. Over de uitkomsten van dit onderzoek zal ik uw Kamer berichten.

26. Kunt u de werkwijze van het Inlichtingenbureau nader toelichten? Wanneer is dit bureau opgericht en met welke redenen? Met welke organisaties werkt het Inlichtingenbureau samen? Welke gegevens worden gedeeld, en met wie? Hoe vaak vinden onderzoeken plaats op basis van signalen van het Inlichtingenbureau? Hoe vaak leidt dit tot terugvorderingen en met welke hoogte?

Het Inlichtingenbureau (IB) is opgericht in 2001 als direct gevolg van een akkoord tussen het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG).

Om een betere vaststelling van recht op uitkeringen mogelijk te maken, is gestructureerd gegevensverkeer tussen gemeenten en andere instanties noodzakelijk. De uitwisseling van gegevens is geen kerntaak voor gemeenten en bronpartijen en vraagt specifieke expertise. Als informatieknoppunt is zodoende Stichting Inlichtingenbureau opgericht.

Het Inlichtingenbureau deelt gegevens tussen gemeenten en instanties die opereren binnen vier beleidsterreinen (Werk en Inkomen, Onderwijs, Belastingen en Wmo en Jeugdzorg). De gegevensstroom is gestoeld op informatie die gemeenten nodig hebben bij de uitvoering van hun publieke taak. Zo kan door gemeenten informatie uitgevraagd worden of deelt het IB gegevens als er een relevante wijziging plaatsvindt in de gegevensbron. Denk hierbij aan RDW-signalen die mogelijk gevolgen hebben voor het vermogen, zoals het bezit van meerdere voertuigen of de aanschaf van een voertuig dat een indicatie kan zijn voor neveninkomsten naast een uitkering. Ook kunt u denken aan het vergelijken van gegevens van het UWV, de Belastingdienst en de RDW voor Gemeenten en Waterschappen over mensen die een kwijtscheldingsverzoek van lokale belastingen bij de gemeente hebben ingediend.

Wat betreft het aantal onderzoeken dat plaatsvindt op basis van signalen van het IB en hoe vaak dat leidt tot een terugvordering moet ik u het antwoord schuldig blijven. Die aantallen verschillen per gemeente, omdat zij zelf mogen bepalen of zij een onderzoek starten naar een signaal. Het IB geeft alleen de informatie aan gemeenten. Er wordt niet teruggekoppeld over de vervolgacties van de gemeenten.

- (1) NOS, 28 december 2020, 'Vrouw met bijstand krijgt boodschappen, 7.000 euro teruggevorderd'
(<https://nos.nl/artikel/2362361-vrouw-met-bijstand-krijgt-boodschappen-7000-euro-teruggevorderd.html>)
- (2) Kamerstuk 35374, nummer 15